

Våldsförebyggande arbete i Botkyrka

mucf
.se

Myndigheten för ungdoms-
och civilsamhällsfrågor

Fyra år av våldsförebyggande arbete med fokus på tidiga insatser ger många lärdomar. I detta exempel får vi ta del av Botkyrka kommuns arbete med att utveckla ett sammanhållet våldsförebyggande arbete med fokus på tidiga insatser. För att det universellt våldsförebyggande arbetet i Sverige ska utvecklas måste vi lära av varandras erfarenheter. Vad gick bra, vad gick mindre bra och hur kan vi utveckla arbetet i vår kommun?

© Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) 2017

Projektledare: Maria Billinger

E-post: info@mucf.se

Webbplats: www.mucf.se

Facebook: facebook.com/ungciv

Grafisk produktion: ETC Kommunikation

Omslagsfoto: iStock

Distribution: MUCF Box 17801, 118 94 Stockholm

Tryck: BrandFactory

SAMMANFATTNING

Följande lärdomar kan vi dra från Botkyrka kommuns arbete:

→ Lägga tid på förankring

Räkna med att lägga tid på förankring och arbeta med den på olika nivåer, dels i chefsleden där prioriteringar och beslut skrivs in i beslutsdokument, dels med kompetensförsörjning och förankring av arbetssätt, beslut och rutiner för den personal som berörs av arbetet.

→ Avgränsa lagom mycket

Att avgränsa arbetet är avgörande. För att kunna börja bygga upp nya arbetssätt och implementera nya metoder kan det vara bra att börja i en mindre skala. Välj ett geografiskt eller verksamhetsmässigt avgränsat område och börja där. Låt det få vara ett arbete som ni lär er av innan ni börjar sprida det till fler områden eller verksamheter. Börja litet, men inte för litet. En alltför hård avgränsning kan också göra arbetet sårbart. Ska ni implementera ett våldsförebyggande program i skolan kan det vara bra att inte enbart välja en skola utan några stycken som kan hjälpas åt.

→ Utveckla samverkan mellan olika förvaltningar

Även om arbetet bör avgränsas är det viktigt att bygga en struktur för samverkan mellan olika förvaltningar. Samverkan mellan flera aktörer har uppfattats som en viktig framgångsfaktor i kommunen och skapat förtroende och möjligheter i arbetet.

→ Bygg vidare på det ni redan gör

Tänk på att ha en bredd av metoder. Inventera det ni redan gör och utveckla det. Våldsförebyggande program i skolan behöver kompletteras av fler insatser som genomförs på andra arenor och av andra aktörer. Att använda samma förändringsidéer i olika insatser gör att dessa förstärker varandra. I många fall kan befintliga insatser kompletteras med fungerande förändringsidéer från effektiva våldsförebyggande program.

→ Ha åskådarperspektiv och våld som ingång

Åskådarperspektivet har visat sig vara en användbar förändringsidé som är lätt att ta till sig för barn och unga. Den har även visats sig vara lätt att integrera i befintligt arbete. Att utmana genusnormer kan däremot upplevas som svårare, framför allt bland vuxna. Att börja med att prata om våld och sedan successivt lyfta in genusperspektivet har visat sig fungera för kommunen.

Den här texten består av tre delar:

- 1 Den första delen är en beskrivning av Botkyrkas arbete med att utveckla ett sammanhållet våldsförebyggande arbete utifrån ett genusperspektiv och med fokus på tidiga insatser.
- 2 Den andra delen beskriver de utmaningar som kommunen mött och hur dessa har hanterats.
- 3 Den tredje delen lyfter lärdomar som kommunen har gjort i utvecklingsarbetet.

FOTO: ISTOCK

1

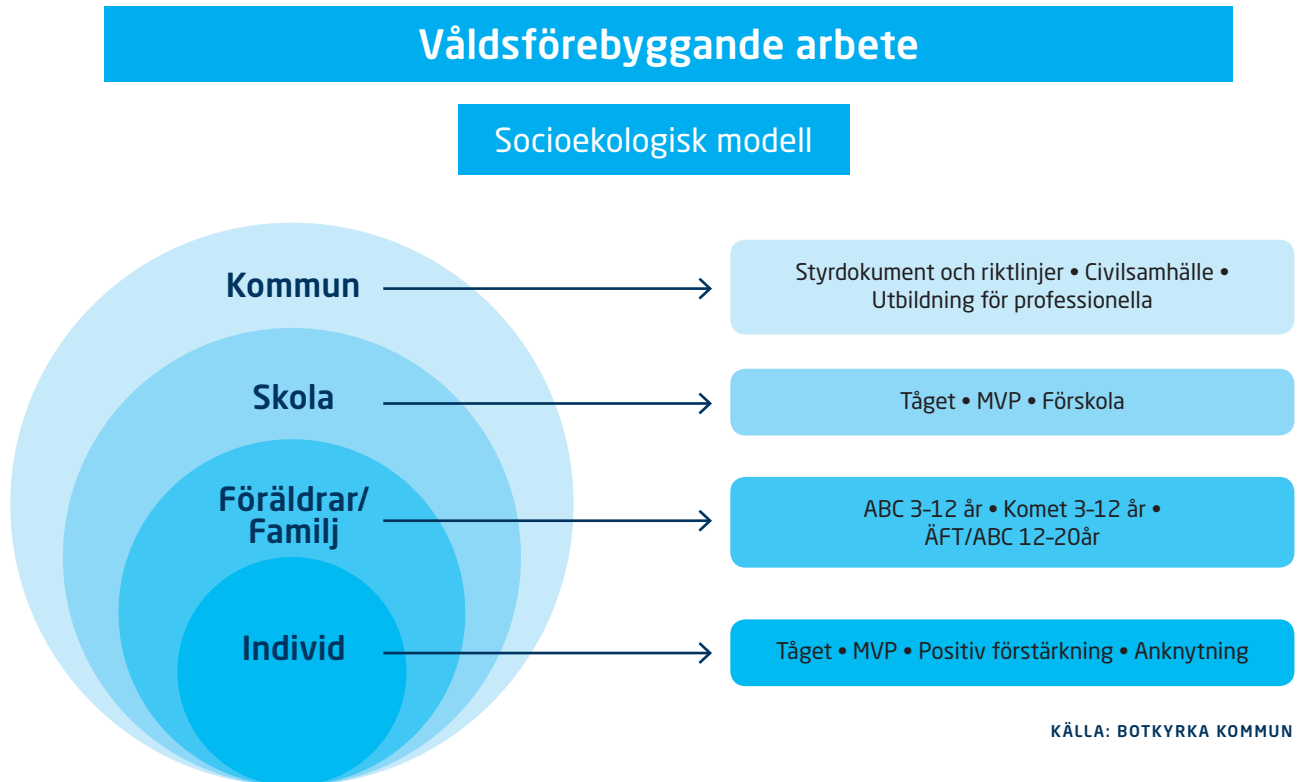
Förebygga våld i samverkan

Det våldsförebyggande arbetet i Botkyrka startade 2012 då socialtjänsten fick flera signaler, från skolan, från fritidsverksamheten och från unga själva, om att det rådde ett hårt klimat bland barn och unga i flera områden i kommunen. Dessutom visade socialtjänstens egna bokslut att ett stort antal beslutade ärenden som gällde barn och unga hade våldsinslag. Denna kunskap blev början till kommunens arbete med att utveckla ett tvärsektoriellt våldsförebyggande arbete med fokus på tidiga insatser där samverkan mellan olika förvaltningar och med externa aktörer som polis, landsting och civilsamhälle är i fokus.

Målet är att få till ett långsiktigt och strategiskt arbete inom ramen för olika verksamheters ordinarie arbete.

Kärnan i arbetet är den socioekologiska modellen. Denna modell används för att påvisa riskfaktorer för att någon ska använda våld eller bli utsatt för våld och för att identifiera insatser för att förebygga dessa risker. Modellen binder samman olika arenor av människors liv. På dessa arenor verkar såväl stat och kommun som ideella aktörer, vilket gör att modellen även synliggör samverkansmöjligheter.

Idéerna bakom detta system har kommit att kallas hela-kommunen-ansatsen då det handlar om att olika insatser utförs mot ett gemensamt mål av olika aktörer i kommunen. Figur 1 visar Botkyrkas arbete utifrån den socioekologiska modellen och lyfter fram våldsförebyggande insatser på de olika arenorna¹.

FIGUR 1. Botkyrka kommuns beskrivning av sitt våldsförebyggande arbete utifrån den socioekologiska modellen.

¹ För att läsa mer om den socioekologiska modellen och hur den kan vara ett stöd i att utveckla ett sammanhållet våldsförebyggande arbete se handboken *Inget att vänta på* (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2016).

På *kommunnivå* består arbetet av att få in beslut och skrivningar i styrdokument och riktlinjer, utbilda professionella och arbeta för att hitta samverkan med civilsamhället. På *närmiljönivån*, i Botkyrkas fall illustrerad som *skolan*, görs insatser i form av kompetensutveckling inom förskolan och de våldsförebyggande programmen Mentors in violence prevention (MVP) och Tåget. Dessa beskrivs närmre längre fram i texten. På *relationsnivån*, i Botkyrkas fall illustrerad med *föräldrar/familj*, finns bland annat insatser i form av föräldrastödsprogrammen ABC och Komet. På *individnivå* återfinns arbetet med Tåget och MVP, men också arbetet med barns anknytning genom arbetet med Trygg bas².

Det centrala i kommunens utvecklingsarbete är den modell för praktisk och strategisk samverkan som successivt byggs upp. Utifrån denna samverkansmodell är tanken att flera metoder och arbetssätt ska utvecklas av olika aktörer, men med samma mål och innehålla samma förändringsidéer.

Förändra åskådarrollen och utmana stereotypa genusnormer

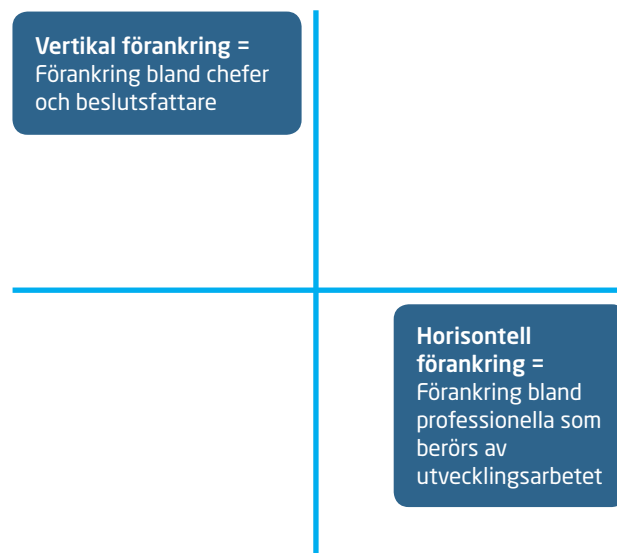
Målet är att utveckla arbetet och komplettera med fler insatser som delar de centrala förändringsidéerna: förändra åskådarrollen och utmana stereotypa genusnormer. Att *förändra åskådarrollen* innebär att förändring skapas genom att flera personer griper in för att stoppa våldet. Det kan handla om ageranden innan själva våldet sker, under tiden våldet sker, men också insatser efter att någon har blivit utsatt för våld.

Att *utmana stereotypa genusnormer* innebär att förändring sker genom att uppmuntra till alternativa sätt att vara kille eller tjej på som inte begränsas till de stereotypa genusnormerna. Tillsammans med kunskap om unga och våld har dessa två förändringsidéer utgjort kärnan i de våldsförebyggande insatser och initiativ som har implementerats och utvecklats i kommunen.

Förankring och samverkan

Det våldsförebyggande arbetet initierades av sektionen för förebyggande arbete inom socialtjänsten och drivs fortfarande därifrån. Behovet, idéerna och att arbetet ska bedrivas och finansieras inom ramen för ordinarie verksamhet, och inte som projekt, är förankrade i kommunens samverkansforum för socialförvaltningen och utbildningsförvaltningen (*Kraftsamling*), i

kommunledningsförvaltningen och i kommunstyrelsen. För att stärka den vertikala förankringen har utvecklingsarbetet skrivits in i den långsiktiga planeringen för socialförvaltningen och utbildningsförvaltningen samt i kommunens och polisens medborgarlöfte.

FIGUR 2. Vertikal och horisontell förankring.

Arbetet började som en samverkan mellan socialtjänstens förebyggandesektion och tre grundskolor i kommunen. År 2016 har det våldsförebyggande arbetet utvecklats till att även involvera förskolan, fritidsverksamheten, polisen och räddningstjänsten. I planeringen ligger att hitta former för att även knyta aktörer i civilsamhället till arbetet. Tanken var att börja litet och bygga vidare stegvis.

Det samverkansteam som bildades för att driva utvecklingsarbetet, och som består av rektorerna på de tre pilotskolorna, cheferna för polisen, räddningstjänsten och socialtjänstens förebyggandesektion samt två samordnare vid förebyggandesektionen, ville däremot inte börja för litet eftersom det skulle kunna medföra en risk för att arbetet skulle nedprioriteras om personer byttes ut. Detta ledde till beslutet att dra igång arbetet i tre skolor så att dessa skulle kunna stötta varandra och lära sig av arbetet tillsammans.

Kärnan i arbetet är samverkansteamet som är kopplat till kommunens samarbetsforum Kraftsamling, men successivt har fler team skapats för att utveckla olika komponenter. Dessa är dock knutna till samverkansteamet genom att medarbetare från förebyggande sektionen finns med i de olika teamen.

² Vad metoderna innebär beskrivs längre fram i texten.

Kunskapshöjande insatser

Från och med 2014 påbörjades ett kunskapshöjande arbete inom kommunen. Initialt handlade det om kompetensutveckling av de strategiska personer inom förebyggandesektionen som skulle driva utvecklingsarbetet, men målgruppen har vidgats genom åren. Kunskapshöjande insatser riktas nu till såväl strateger och chefer inom kommunledningsförvaltningen som till professionella som arbetar med unga inom de samverkande förvaltningarna. Även berörd personal inom externa verksamheter som involveras i arbetet, exempelvis landstingspersonal, polis och räddningstjänst får ta del av de kunskapshöjande insatserna.

Ett kontinuerligt arbete med kunskapsförsörjning av såväl strateger och chefer som praktiker som arbetade ute i de olika verksamheterna har även varit ett sätt att ge stöd för långsiktighet i arbetet. Kärnan i insatserna består av kunskap om unga och våld, om de centrala förändringssidéerna (*åskådaransatsen* och *genusperspektivet*) och kunskap om de metoder som implementeras i kommunen. Utbildning i de metoder som implementerats och utvecklats för skolan riktas specifikt till de nyckelpersoner som ansvarar för genomförandet av de våldsförebyggande programmen MVP och Tåget.

Det kunskapshöjande arbetet har blivit ett löpande arbete som är nödvändigt för att hålla ihop den tvärssektoriella samverkansmodellen. Kontinuerliga kunskapshöjande insatser har visat sig vara nödvändiga då personalomsättning ständigt är en utmaning, nya behov identifieras och nya skolor tillkommer i arbetet.

Mentors in violence prevention (MVP)

I arbetet med att hitta fungerande förebyggande metoder identifierade personal inom sektionen för förebyggande arbete programmet MVP. Eftersom kommunens fokus låg på att utveckla arbetet med fokus på tidiga insatser passade programmet bra då det riktar sig till alla unga och inte enbart till unga som redan har ett uttalat problembeteende.

MVP är ett universellt våldsförebyggande program som är utvecklat i USA, men spritt till flera andra länder. Programmet, så som det genomförs i Botkyrka, består av elva lektioner, eller programpass, och är anpassat för elever på högstadiet och gymnasiet. Kärnan i programmet utgörs av scenarier där unga får reflektera kring hur de på olika sätt kan agera mot våld i sin vardag. Programmet

innehåller båda förändringssidéerna: att förändra åskådarrollen och att utmana stereotypa genusnormer samt diskussioner om vad våld är.

Fakta: MVP

MVP är ett universellt våldsförebyggande program som är utvecklat i USA, men spritt till flera andra länder. Programmet, så som det genomförs i Botkyrka, består av elva lektioner, eller programpass, och är anpassat för elever på högstadiet och gymnasiet. Kärnan i programmet utgörs av scenarier där unga får reflektera kring hur de på olika sätt kan agera mot våld i sin vardag. Programmet innehåller båda förändringssidéerna: att förändra åskådarrollen och att utmana stereotypa genusnormer samt diskussioner om vad våld är³.

Under 2013 och 2014 arbetade sektionen för förebyggande arbete, tillsammans med de tre första skolorna, med att förbereda genomförandet av programmet. Skolorna valdes eftersom det redan fanns ett bra samarbete mellan dem och socialtjänsten samt utifrån att det fanns en vilja hos skolorna att samarbeta kring våldsförebyggande arbete.

Arbetet på varje skola leds av en grupp nyckelpersoner. I dessa grupper ingår representanter från skolan samt personal från socialförvaltningen och polisen. Under 2017 pågår ett arbete med att även inkludera räddningstjänsten och personal från kultur- och fritidsförvaltningen i arbetet. Gruppen av nyckelpersoner har i uppgift att rekrytera unga mentorer, arrangera och delta i kickoffer och avslutningsträffar för de unga mentorerna, handleda och stötta dem samt skapa legitimitet för det våldsförebyggande arbetet i övriga lärarkåren på skolan.

De unga mentorer som ska leda programmet utses under vårterminen i årskurs åtta och rekryteras på en rekryteringsdag. Vid starten av höstterminen i årskurs nio får de nyrekryterade mentorerna utbildning för att kunna hålla i MVP-passen. Målgruppen för programmet är elever i årskurs sex och de unga mentorerna som leder programpassen går då i årskurs nio. Tanken är att de unga mentorerna ska bli förebilder för yngre elever i att utmana normer samtidigt som de unga mentorerna själva får chansen att utveckla sina ledaregenskaper.

Arbetet har utgått från ett gemensamt behov där skola, socialtjänst och polis tillsammans har identifierat att det våld som finns på skolan även visar sig i andra sammanhang. Att ha ett gemensamt behov som utgångspunkt och

3 Läs mer om MVP på organisationen Mäns hemsida <http://mfj.se/mvp/>.

en gemensam förståelse för lägesbilden har varit en av grundbultarna för arbetet. Det övergripande målet är att det inte ska förekomma något våld alls på skolorna.

Under arbetets gång har fler skolor blivit intresserade av programmet och hösten 2016 inkluderades ytterligare två skolor i arbetet. Målet är att dessa skolor ska påbörja arbetet med programmen under hösten 2017, men arbetet med att bygga upp kunskap och förbereda för implementeringen beräknas ta ett läsår.

Skälet till att arbetet inleddes med tre pilotskolor var att dessa skulle kunna stötta varandras arbete och att arbetet med programmet inte skulle försvinna helt om det misslyckades på en skola. Att begränsa urvalet till tre skolor var också ett sätt att möjliggöra en lärande process. Första året har gett möjlighet till reflektion och justeringar inför det fortsatta arbetet.

Tåget

Skolorna lyfte tidigt fram vikten av att även arbeta med de yngre barnen, då våld identifierats som problem bland betydligt yngre barn än bland de i högstadiet som utgör MVP:s målgrupp. För att möta detta behov påbörjades under sommaren och hösten 2014 ett internt arbete med att ta fram ett program för yngre barn. Detta kom att få namnet *Tåget*. Tåget riktar sig till elever, pedagoger och målsmän i årskurs F–3 och bygger på samma förändringssidéer som programmet MVP.

Tåget består av:

- Samtal med eleverna om vad våld är och vad barn och vuxna behöver hjälp med för att minska våldet
- Ett färdigt lektionsupplägg som lärarna kan använda i arbetet med eleverna
- Coachingträffar för lärarna som ska hålla i passen
- Föräldrastödsprogrammet ABC⁴ som kompletteras med interaktiva föräldrträffar
- *Trygg bas* som innebär en inventering av vem eleverna upplever som sin trygga bas, sin anknytningsperson på skolan.

Både lektionsupplägget och de interaktiva föräldrträffarna utgår från olika scenarier och använder film som kommunikationsmedel. Likt MVP så får barnen diskutera hur de i rollen som förändringsagenter kan bidra till att förebygga våld innan, under och efter det händer. Föräldrar och pedagoger får även ta del av och diskutera resultatet från samtalen med eleverna om vad våld är och vad barn och vuxna behöver hjälp med för att minska våldet. Att genomföra Tåget bygger liksom MVP på samarbete mellan socialförvaltningens förebyggandesektion och utbildningsförvaltningens skolpersonal.

Tåget pilottestades under hösten 2014 och har pågått sedan dess. Arbetet har spritt sig och hösten 2016 deltog totalt sex skolor i uppstartsdagen. I samarbete med Länsstyrelsen i Stockholm och Karolinska Institutet kommer programmet att utvärderas.

Affischkampanj på gång

För att utvidga det våldsförebyggande arbetet och inkludera fler nivåer i den socioekologiska modellen påbörjades under 2014 ett arbete med att ta fram en affischkampanj. Tanken var att affischerna skulle sitta i det offentliga rummet i de områden som skolorna ligger i. Målet med affischkampanjen är att nå alla medborgare i områdena och bidra till att sprida samtalet om vad som är våld och vad vi alla kan göra i rollen som aktiva åskådare. Syftet är att beröra och väcka en vilja hos betraktaren att prata med sina barn, kollegor eller andra om det budskap som förmedlas och en förståelse för att vi behöver vara många som bidrar till att förebygga våld.

För att utforma budskapen till affischerna genomfördes workshoppar med representanter från civilsamhället och unga i de aktuella områdena. Innehållet i workshopparna bestod av kunskap om våld, diskussioner om vad föräldrar och unga skulle behöva prata om samt interaktiva delar utifrån filmer från bland annat *Machofabriken*⁵ och *Fotboll för alla*⁶. Arbetet med affischkampanjen stötte dock på hinder och lanseringen sköts fram. Hösten 2017 har affischerna fortfarande inte kommit upp, men arbetet med att få kampanjen färdig pågår. ●

4 Alla Barn i Centrum (ABC) är ett föräldrastöd som riktar sig till alla föräldrar. Det har utvecklats i ett samarbete mellan Stockholms stad, Karolinska Institutet, STAD, Spånga-Tensta stadsdel och Södertälje kommun, se www.allabarnicentrum.se.

5 *Machofabriken* ägs och drivs gemensamt av organisationerna Roks, Unizon och Män, se www.machofabriken.se.

6 *Fotboll för alla* är ett metodmaterial framtaget av AIK för att ge tränare verktyg att arbeta för en trygg och inkluderande miljö och som belyser frågor kring rasism, sexism, homofobi och transfobi. Detta för att skapa en fotbollsmiljö där alla kan känna sig välkomna och trivas, se www.aikfotboll.se/csr/fotboll-for-alla.

Utmaningar i arbetet

Långsiktig finansiering nödvändig

Arbetet med att bygga upp, införa och följa upp tidiga våldsförebyggande insatser och system tar tid. Det är en utmaning att bygga upp ett system med många olika aktörer och insatser som strävar mot samma mål eftersom det rör sig om flera olika autonoma organisationer. I Botkyrka började arbetet i liten skala i form av samverkan mellan socialtjänstens förebyggandesektion och tre pilotskolor. Fokus låg på att implementera MVP på skolorna. Parallellt arbetade cheferna med förankring, både på de egna arbetsplatserna och uppåt i organisationerna för att nå förankring i styrdokument och verksamhetsplaner.

Många nya idéer har tidigare lanserats som projekt, vilket i Botkyrkas fall har lett till en projektrötthet. Idéer kommer, finansieras med externa medel under en tid, men har i många fall svårt att få fäste och leva kvar. För att hantera denna utmaning beslutades att utvecklingsarbetet, det vill säga strävan mot ett lokalt sammanhållet våldsförebyggande arbete med genusperspektiv som involverar olika aktörers verksamheter och fokuserar på tidiga insatser, skulle förankras som en del av den ordinarie verksamheten och finansieras inom ramen för ordinarie budget. Detta ställde krav på prioriteringar på ledningsnivå och ett brett och ständigt pågående förankringsarbete som framför allt genomfördes av chefen för socialtjänstens förebyggandesektion.

Att samverka över verksamhetsgränser mot samma mål innebär inte bara att de personer som möter unga måste vara väl förankrade i de bärande elementen utan även att chefen för varje verksamhet står bakom de grundläggande idéerna och kämpar för det långsiktiga arbetet.

Implementeringen påverkas av många faktorer

Två av skolorna bytte rektorer under det första året. En av skolorna stod utan ordinarie rektor under en hel termin.

Under den period som den ena skolan stod rektorslös kunde de två andra rektorerna gå in och stötta arbetet på skolan tillsammans med sektionen för förebyggande arbete, vilket gav en stabilitet åt arbetet under den perioden och möjliggjorde att det kunde leva vidare.

Personalomsättning på skolorna har också varit en utmaning som påverkar möjligheterna att implementera nya perspektiv och nya arbetssätt. En av skolorna tappade nästan hälften av sina lärare efter vårterminen 2016. Sådana utmaningar kan mycket väl stjälpa ett nyligen påbörjat arbete.

Botkyrkas sätt att hantera löpande personalomsättning har varit att betrakta förankringsarbete och kompetenshöjande arbete som ett ständigt pågående arbete. Detta har möjliggjort att löpande kunskapsutveckla ny personal och stärka kunskapen hos den personal som stannar kvar, vilket i sin tur stärker implementeringen av de nya arbetssätten.

Det finns alltid en risk att engagemang och intresse svalnar efter den första tiden, vilket gör att nya metoder inte implementeras fullt ut utan faller i glömska efter en tid.

Att förstärka det våldsförebyggande arbetets roll som en del av skolans ordinarie verksamhet har varit ett sätt för rektorerna att skapa stabilitet och stärka implementeringen. Vid rekryteringen av nya lärare valde rektorn på en av pilotskolorna att betona att lärarna förväntades arbeta med programarbete för att förebygga våld och att det är en viktig profilfråga för skolan. Detta gjorde att skolan fick sökande med hög motivation och intresse för frågorna och arbetssätten.

Genusansatsen avgörande i våldsförebyggande arbete

Det är viktigt att de som driver arbetet har en samsyn kring vilka komponenter som är viktigast att utmana. Att få in ett genusperspektiv och utmana maskulinitetsnormen är centrala perspektiv i det sammanhållna tvärsektoriella våldsförebyggande arbete som Botkyrka kommun strävar efter. Genusansatsen har ibland mött visst initialt motstånd på ledningsnivå och hos personal och föräldrar. I början av arbetet fanns en farhåga från skolans håll att utvecklingsarbetet skulle fara iväg åt fel håll och inte fokusera på att förebygga våld. Det tog tid för de inblandade att landa i insikten om att genusansatsen var avgörande för det våldsförebyggande arbetet.

Ingången blev att börja med att samlas kring frågan om våld och sedan successivt föra in genusperspektivet. Inblandade personer menar att detta var ett bra val då genusperspektivet blev lättare att ta till sig när våld var ingången.

Yttre faktorer påverkar insatserna

Våldsförebyggande insatser efterfrågas ofta där behoven är som störst. Detta är på många sätt logiskt, men det ger samtidigt sämre förutsättningar för att över huvud taget få universella våldsförebyggande insatser på plats. Under det första året med MVP inträffade flera allvarliga våldsincidenter på en av skolorna. Det förekom även skjutningar i området, flera incidenter med droger samt intrång från okända ungdomar på en av skolorna. Dessa händelser påverkade förutsättningarna för våldsförebyggande arbete i området och på skolan.

Den samverkan som skolan byggt upp med polisen genom arbetet med MVP gjorde däremot att vissa av incidenterna gick snabbare och smidigare att hantera.

De universella insatser som skolan arbetade med gav inga verktyg för att kunna hantera situationen. Istället efterfrågade skolan andra insatser från socialtjänsten. Även om våldsincidenterna innebar stora utmaningar för den aktuella skolan så har arbetet med det universella våldsförebyggande arbetet fortgått, men nya behov har blivit tydliga för alla inblandade.

Upplevelsen från skolans sida är att det universellt förebyggande arbetet behövde kompletteras med insatser av annan art och på andra preventiva nivåer. Dessa insatser kan inte skolan själv genomföra. •

FOTO: SCANDINAV BILDBYRÅ

Lärdomar

En genomtänkt förankring möjliggör implementering

Förankringsarbete är ett ständigt pågående arbete. Det tar aldrig slut och det kan ta mycket tid. Chefen för sektionen för förebyggande arbete har lagt mycket tid på att förankra tankarna, idéerna och arbetet i kommunledningen, i den politiska ledningen och i andra förvaltningar. Detta har varit avgörande för att skydda utvecklingsarbetet från att andra frågor ges prioritet på dess bekostnad. Genom förankringen uppåt i beslutsleden har politiker och chefer kunnat stärka arbetet genom att bidra till synligheten och betona vikten av arbetet utifrån sina plattformar.

Vid sidan av detta vertikala förankringsarbete har också ett horisontellt förankringsarbete pågått. Det handlar om att sprida kännedom och nödvändig kunskap bland personal som är direkt berörda av själva genomförandet, men även att sprida kunskap till personal som inte är direkt inblandade i genomförandet, men som berörs av samverkan och därmed påverkas mer indirekt. Även detta förankringsarbete är ständigt pågående och innebär en löpande kompetensförsörjning av såväl befintlig som ny personal.

En nyckel till framgång är att de organisatoriska förutsättningarna för samverkan över förvaltningsgränserna finns. I Botkyrkas fall tycks det ha varit avgörande med forumet Kraftsamling, det vill säga strukturen för samverkan mellan socialförvaltningen och utbildningsförvaltningen, och att detta organ har haft mandat att fatta beslut om insatser och resurser.

För att skolan ska lyckas med sitt arbete har det varit avgörande att rektorn är engagerad i det våldsförebyggande arbetet och visar det. Det sänder avgörande signaler till alla i skolan när rektorn till exempel deltar i rekryteringsdagen för mentorer till MVP-programmet, eller när rektorn själv deltar i aktiviteter för att synliggöra och

ändra på sociala normer kring genus. Rektorns ledarskap är avgörande för införandet och implementeringen av våldsförebyggande program och insatser på en skola. Rektorererna på de tre pilotskolorna menar att det inte går att underskatta arbetet med att se till att programmen som införs på skolan följs till fullo av skolpersonalen.

Det tar tid innan en fullständig implementering som motsvarar ett programs intention i alla delar nås på en skola då det ofta innebär en kulturförändring. Det är högst individuellt om enskilda lärare står bakom och stödjer innehållet i de våldsförebyggande programmen. En del tar snabbt till sig innehållet och står bakom arbetet medan andra kan agera kontraproduktivt till vad programmen vill lära ut till eleverna.

För att metoderna ska fungera är det avgörande att kontinuerligt arbeta med lärarkollektivet, både med horisontell förankring för att få stöd i att arbeta med att förändra normer och beteenden som finns bland lärarna, men även med kontinuerlig kunskapspåfyllnad till alla vuxna på skolan.

Polisen och kommunen har även tillsammans formulerat ett medborgarlöfte. I detta konstaterar aktörerna att de sett att attityderna bland barn och unga förändrats, vilket har skapat ett hårdare samhällsklimat, men att de också ser att ett intensifierat våldsförebyggande arbete ger effekt på flera områden och skapar ett tryggare samhälle. I medborgarlöftet skrivs skolan fram som en utgångspunkt för det gemensamma engagemanget, men i löftet ingår också en vilja att involvera lokala aktörer som föreningar, bostadsbolag, trossamfund och civilsamhället för att nå en förändring.

Ett gemensamt medborgarlöfte ger tyngd åt viljan att skapa förändring och blir även ett sätt att skapa långsiktiga förutsättningar för samverkan mellan Polisen och kommunen i det våldspreventiva arbetet.

Börja litet och bygg vidare

Det visade sig vara ett klokt val att avgränsa utvecklingsarbetet till tre skolor. Att involvera tre pilotskolor innebär ett samarbete och ett stödjande arbete mellan skolorna och en minskad risk för att utvecklingsarbetet skulle nedprioriteras. När en skola hade stora utmaningar eller stod utan rektor kunde de andra två, tillsammans med socialtjänstens förebyggandesektion, ge stöd. Det kunde bli ett kollegialt lärande mellan både rektorer och inblandade lärare, vilket också har visat sig vara bra för utvecklingsarbetet.

En annan avgränsning som gjordes och som visade sig vara bra var att inleda arbetet med *ett* samarbete och *ett* fokus, även om målet var ett sammanhållet våldsförebyggande arbete som innebär att flera olika aktörer genomför olika våldsförebyggande insatser. Arbetet inleddes med att socialtjänstens förebyggandesektion och de tre pilotskolorna samverkade. Fokus låg på att införa och utveckla universella våldsförebyggande program, som innehöll förändringsidéerna åskådaransats och genusförändrande ansats, inom ramen för skolans verksamhet.

Utifrån detta arbete fick sedan utvecklingsarbetet växa steg för steg med nya aktörer och verksamheter som adderades till arbetet. Den successiva utvidgningen av samarbetet har gått hand i hand med ett förankringsarbete på chefsnivå, vilket möjliggjort själva samarbetet. Exempelvis har det varit en stor hjälp med en överenskommelse med ledningen för respektive polis och räddningstjänst för att kunna knyta dessa funktioner till arbetet.

För att kunna implementera nya metoder är det viktigt att den första tiden får vara en lärandeprocess. Att ha ett avgränsat antal, tre pilotskolor, samt att börja med ett samarbete som fokuserade på en sak var Botkyrkas sätt att värna denna lärandeprocess och öka chansen för att lyckas med implementeringen. Tre skolor är en liten grupp, men möjliggör ändå ett kollegialt lärande och stöttande, vilket har varit värdefullt och dessutom minskat risken att hela satsningen dör ut om en skola inte fullföljer.

Skolan är en nyckelaktör - men kan inte lösa allt själv

I en samverkan mellan socialtjänsten, andra externa aktörer och skolan har det visat sig vara avgörande att de som kommer utifrån har fokus på och är intresserade av skolans behov för att alls få tillträde till skolans verksamhet. Att utgå från skolans behov och visa hur det hänger ihop med det arbete som görs inom ramen för utvecklingsarbetet har varit ett sätt att skapa motivation hos lärarkollegiet. Ett exempel på detta har varit att påminna om sambandet mellan arbetsro eller studiero och frihet från våld och trakasserier.

De nya arbetsmetoderna MVP och Tåget kan dock inte skapa hela förändringen utan de är delkomponenter i kommunens arbete. Det är själva samverkan mellan flera aktörer som skapar förtroende och möjligheter i arbetet.

Ansatsen att arbeta tillsammans riktat mot ett helt närsamhälle är det som skapar entusiasm i kommunen för arbetet. Ingen aktör kan ensam lösa problemet med våld.

Lärdomar från arbetet med MVP och Tåget

Att använda sig av äldre elever som MVP-mentorer har ibland varit en utmaning. Inte alla unga fungerar i rollen som mentor och ibland kan det finnas tveksamhet inför att involvera vissa unga som mentorer. En av skolorna hade engagerat en mentor som hade en historia av att använda sig av olika våldsytringar. Flera i skolpersonalen var skeptiska till om han skulle fungera som mentor. I slutändan visade det sig att det var han som hade genomgått den största utvecklingen och i många fall var den som bäst kunde förklara MVP för de yngre eleverna. Vissa elever kan vara önskvärda att involvera i programmet då de har en viss status i gruppen, men beteendemässigt fungerar de inte som föredömen för de yngre eleverna.

Mentorer som upplevs som tveksamma kandidater är knepiga att hantera, inte minst i förhållande till lärarkåren. Ett sätt för skolorna att hantera dessa tveksamma kandidater är att låta dessa unga få kvalificera sig inom programmet innan de får leda pass för årskurs 6. Det innebär att de är med på utbildningstillfällena och coachingtillfällena för att få ta del av programmets budskap, men de får inte leda pass med yngre elever förrän nyckelpersonerna och skolläda anser att de fungerar i den rollen.

Trots att MVP-programmet praktiserats under kort tid i kommunen, och inga utvärderingar har hunnit göras, uppfattar rektorn på en av skolorna en påtaglig effekt av det våldsförebyggande arbetet. Framför allt genom ett ökat förtroende för skolan hos eleverna. Fler elever än tidigare kommer nu direkt till rektorn eller till kuratorn och berättar om någon elev far illa, tar droger, bär kniv etcetera.

Samma rektor anser även att skolan kan se effekter av Tåget, programmet för de yngre barnen. Han upplever att antalet våldsincidenter mellan de yngre eleverna har minskat samt att fler och fler barn talar om sig själva som förändringsagenter och hämtar en vuxen när något inträffar barnen emellan. Våld finns fortfarande, men det är inte lika grovt.

Även fritidsverksamheten är involverad i arbetet med Tåget och jobbar vidare med situationerna och följer upp incidenter genom att prata med barnen om hur de kan tänka och göra nu när de är förändringsagenter.

Dessa positiva förändringar har gjort att skolan kunnat fokusera mer på studiero än tidigare och detta upplevs vara en direkt följd av samtalen och dialogen som förs i MVP och Tåget.

Att prata om våld som problem

Det är viktigt att de som driver arbetet har en samsyn kring vilka komponenter som är viktigast att utmana. Genusförändrande arbete möter inte sällan motstånd och ifrågasättande. Att utmana genusnormer och använda sig själv och sin personal som verktyg i detta kan även upplevas utmanande för enskilda individer. Våld upplevdes

som mycket enklare att börja diskutera och samla personalen kring. Successivt lyftes sedan moment och kunskap som innebar ett utmanande av genusnormer in. Detta gjorde att genusperspektivet på våld och den genusförändrande ansatsen blev lättare att ta till sig för personalen.

Att prata om händelser i termer av våld i stället för diskriminering eller mobbning har också upplevts vara verkningsfullt och leda till handling i större utsträckning. Ordet våld verkar vara mer uppforderande och upplevs rent intuitivt föda ett behov av att göra något. Arbetet med likabehandling tenderar i större utsträckning att fokusera på policyformulering och formulerandet av handlingsplaner.

Genom att lyfta barns röster om våld och stereotypa könsnormer har utmaningarna fått en lokal förankring. Att använda barnens egna ord i insatser, riktade till både professionella och föräldrar, upplevs ge en helt annan tyngd i arbetet.

Trots alla utmaningar och svårigheter upplever de inblandade i Botkyrkas utvecklingsarbete att de är på rätt väg. Det genomförs mycket arbete i förskola och skola som går att bygga på och förtydliga till en mer konkret verktygslåda. MVP upplevs även passa väl in i en svensk kontext då det finns styrdokument och riktlinjer som går att bygga på. ●

Källa: Texten baseras på intervjuer med tjänstepersoner inom socialtjänstens förebyggandesektion och rektorer vid de pilotskolor som ingår i utvecklingsarbetet.

FOTO: SCANDINAV BILDBYRÅ

Referenser

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
(2016). Inget att vänta på. Stockholm: Myndigheten
för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Elektroniska referenser:

AIK fotboll www.aikfotboll.se/csr/fotboll-for-alla

Alla barn i centrum www.allabarnicentrum.se.

Machofabriken www.machofabriken.se.

Män <http://mfj.se/mvp/>

I Botkyrka kommun bedrivs ett lokalt utvecklingsarbete med fokus på att förebygga våld i samverkan. Målet är att få till ett långsiktigt och strategiskt arbete inom ramen för olika verksamheters ordinarie arbete. De bärande förändringsidéerna, som genomsyrar allt arbete, är kunskap om våld, den genusförändrande ansatsen och ett aktivt åskådarperspektiv. Tanken är att flera metoder och arbetssätt ska utvecklas av olika aktörer, men med samma mål och innehålla samma förändringsidéer. Syftet är att påverka de bakomliggande faktorerna till att våld överhuvudtaget uppstår.

mucf | Myndigheten för ungdoms-
.se | och civilsamhällesfrågor

e-post: info@mucf.se
webbplats: www.mucf.se
facebook: facebook.com/ungciv

